

EL QUE HE VIST A CAN PARÉS

EN ELS DARRERS QUARANTA ANYS

MEMÒRIES

D'ENRIC GALWEY

PUBLICACIÓ DEL CINQUANTENARI
DE LA SALA PARÉS - PETRITXOL, 5

BARCELONA

1934

EL QUE HE VIST
A CAN PARÉS

EN LA CARRERA DE SAN JUAN DE LOS RIOS

EL QUE HE VIST
A CAN PARÉS

EL QUE HE VIST A CAN PARÉS

EN ELS DARRERS QUARANTA ANYS

MEMÒRIES
D'ENRIC GALWEY

PUBLICACIONS DEL CINQUANTENARI
DE LA "SALA PARÉS" - PETRITXOL, 5

BARCELONA

1934

R. 17.283

EL QUE HE VIST
A CAN PARES

EN LES DARRERS QUARENTA ANYS

MEMÒRIES
D'ENRIC GALWEY

PUBLICATIONS DEL CONJUNT
DE LA SALA PARES - TÈXTE

Tip. Emporion, Ferlandina, 9 i 11 - Telèfon 15216 - Barcelona

ADVERTIMENT

D'ençà que vàrem fer-nos càrrec de la Sala Parés, Enric Galwey ens contava sovint moltes anècdotes de l'antiga i famosa penya d'aquesta Galeria. Ell havia conviscut amb la majoria dels elements d'aquesta penya, i en recordava una pila de coses interessants. No ens cansàvem de demanar-li que escrivís tots aquells records; ell hi feia molta resistència, excusant-se en la seva dificultat per escriure. Però a la fi vàrem convèncer-lo, i poques setmanes abans de morir ens portà un bloc de notes amb bona part dels seus records.

Vàrem llegir-los amb veritable interès. Amb una prosa viva, directa, atractiva i densa, vàrem trobar-hi una pila de notícies i dades d'innegable valor. Pocs dies després, Galwey vingué a cercar aquells

apunts dient que volia repassar-los, posar-los en net, i donar-los després a un literat amic seu perquè els retoqués i els posés a l'hora, ja que no considerava que poguessin publicar-se sense arranjar-los prèviament. Amb recança els hi tornàrem. Pocs dies després, moria l'illustre pintor, i ens allunyàvem, per tant, d'aquells apunts. La seva família els cercà darrerament i els trobà: ell havia tingut temps de posar-ne en net molt pocs fulls.

Els vàrem rellegir i trobàrem que eren les notes més agudes que s'han escrit sobre els pintors i la pena de can Parés, i hem cregut que amb motiu del cinquantenari de la inauguració de la Sala gran, era oportuna la seva publicació.

Per a aquesta publicació, hem seguit el criteri d'un màxim respecte a l'original, el lèxic del qual hem mantingut, a desgrat que sabem que Galwey hauria volgut modificar-lo. Dues raons ens han induït a no fer-ho: Primer, que les memòries d'un absent tenen una valor històrica que les fa mereixedores del més gran respecte. Se-

gon, perquè en rellegir-les hem vist que la prosa de Galwey té, a través de totes les seves incorreccions, moments emotius, de vivesa i de descripció realment notables. Galwey escrivia en un llenguatge directe i desimbolt, que amb una correcció massa vigorosa, perdria tota la seva gràcia.

En el text d'aquests records, hi ha conceptes sobre pintors i sobre el propi senyor Parés (conceptes un xic desagradables), i també algunes inexactituds de dates, als quals hem de donar el valor d'ésser la visió personal d'en Galwey, i que de cap manera voldríem que fossin objecte de cap mena d'especulació davant del públic, sota el signe del cinquantenari d'aquesta casa.

Precisament aquest cinquantenari ha d'ésser un homenatge a la figura del senyor Parés, i a l'impuls que la seva galeria pogués haver donat a les arts catalanes.

Que la publicació d'aquestes memòries escrites per Galwey en 1929 o 30, sigui també un record, un homenatge no sols al seu il·lustre redactor, sinó a tots els qui, de lluny o de la vora, han tingut partici-

pació en la història de la Sala Parés: artistes, pintors, escultors, literats, crítics... i també als molts colleccionistes, aficionats i compradors d'obres que han estimulat la seva continuïtat.

JOAN A. MARAGALL

EL QUE HE VIST A CAN PARÉS

1. — PROEMI

En Joan Maragall feia temps que em suplicava que li donés dades de la història de la casa de don J. B. Parés del carrer de Petritxol, ja que jo la coneixia molt i la vaig freqüentar més de trenta anys quotidianament, sempre que em trobava a Barcelona; i realment, en puc dir moltes de coses i episodis de la casa Parés. No sé si tindrà interès; em sembla que sí, perquè l'art de Barcelona o de la Catalunya moderna va començar en aquelles dues sales, amb èxits sorollosos, èpoques brillants, decadents, reviscolaments momentanis. I sobretot, van ésser una porta oberta a les

tendències modernes tan plenes de matisos diferents. L'Academisme es moria; l'aire s'hi renovava sempre.

Els de Roma en els primers anys, després en Fortuny i després els de París, van purificar aquella atmosfera.

2. — LA SALA PETITA

Quan jo estudiava la pintura a Llotja, l'any 1883, don Joan B. Parés organitzava ja exposicions de pintura i escultura a la Sala petita, única que hi havia llavors, i en la qual els pintors de més fama exposaven els seus quadros cada setmana. Els Vayreda, Martí i Alsina, l'Armet, l'Enric Serra, els Masriera, en Simon Gómez, i els pensionats de Roma, donaven vida a l'art en aquella època: única espurna espiritual que gaudia Barcelona, perquè aquesta ciutat era completament òrfena de Museus oficials. En sortir de la classe fosca i tèntrica de Llotja, després d'estudiar pregonament el model amb la direcció de

don Antoni Caba, amb el seu mestratge i lògica extraordinaris, i tot i estar tots els deixebles lligats fortament amb tan excel·lent mestre, sortíem capgirats, i ens n'anàvem a can Parés a respirar art sincer; i a fe que el contemplar els quadros d'en Vayreda ens feia l'efecte de sortir de la Barcelona de llavors, esquifida, i trobar-nos a Montcada respirant l'aire pur del Montseny i del Bertí. I quins Vayredes! Llavors era al ple de la seva producció, amb aquell impressionisme tan directe de la natura, amb gelades matinals, prats i terres amarats d'aigua, humitats després de la pluja, fajols rutilants, i fineses exquisides, amb un lirisme ponderat i inconcebible; i executada, tota aquesta obra, amb una flama que si no s'hagués apagat, quina figura més gran en l'art mundial! Tots aquells pintors foren la base de l'actual art modern de Catalunya, que si no és molt gran, com el de nacions poderoses, és molt interessant per al seu circuit tan limitat.

Els germans Masriera hi feren les seves

campanyes. El gran Martí Alsina, ja vell i decadent, no hi portava el bo i millor que havia fet. El no conèixer nosaltres la seva magna obra, que ara admirem tant, feia que llavors no ens interessés.

Eren els Masriera tres germans: en Josep, en Paco i en Frederic, aquest encara viu. Varen ésser pintors els dos primers, mentre en Frederic restà als negocis. En Josep i en Paco varen ensenyar el medi artístic de llavors, puix que eren senyors, i d'un cor admirable. Molts artistes varen obtenir d'ells la protecció, però sempre ho feren amb delicadesa exquisida; van correspondre a tothom amb camaraderia germanívola, no vexant mai ningú amb la seva superioritat, cosa molt corrent en aquells temps. Això vol dir que abans ja hi havia urbanitat o civilitat, i que ja comprenien que no per no ésser ric s'hagi d'anar a la tarregada.

L'Armet fou un home d'un caràcter encantador. El seu art era d'una alegria contínua; tenia molt de talent, amb una inventiva gran, i ens donava veritables sor-

preses amb aquells panorames grandiosos i reconets alegrois de Catalunya. Era molt ben dotat, i gairebé tot ho feia de memòria. Els pensionats de Roma ens interessaven poc. Eren quasi tots imitadors d'en Fortuny, i naturalment, admiràvem massa aquell gran geni per a agradar-nos els seus imitadors, que quasi ho foren tots, menys en Mas i Fontdevila que era el més interessant de tots ells.

Van passar tres o quatre anys i en Parés va creure que tenia d'engrandir la seva casa. Va tenir l'encert de comanar la construcció de la Sala Gran a l'arquitecte Vilaseca, i aquest va fer una obra de la més bona qualitat, amb grans vitrines i mobles del més bon gust de llavors; la seva inauguració fou esplendent, com potser no se n'ha fet cap altra a Barcelona.

3. — NEIX EL COL-LECCIONISME

L'altre salonet va tenir una vida molt fructífera, va crear molts aficionats a les arts, i va haver-hi èxits d'obres esplendents; nosaltres, els joves, hi vàrem disfrutar molt. S'hi varen vendre molts quadros a preus molt elevats. S'hi varen crear colleccionistes amb veritable fanatisme. Val la pena de citar un cas molt típic d'entusiasme per un quadro. Era un diumenge al matí, i a la preferència hi havia exposat un quadro d'en Paco Masriera. Era el suficient gran perquè s'hi trobés una ballarina de tamany natural, il·luminada per un focus elèctric. Del millor que va portar. Era un quadro de gran efecte i va entusiasmar tant, ja a primera hora, que es va vendre de seguida. Un gran *amateur* d'art, que es deia don Enric Batlló, en entrar a la sala com tenia per costum tots els diumenges el matí, va quedar sorprès, i tot seguit el va voler adquirir: feia deu minuts que ja era venut. Va te-

nir tan gran disgust, que es va ficar al llit malalt. Tan gran fou la seva aflicció per no poder tenir semblant quadro. Al poc temps el va comprar, i va poder gaudir-lo fins a la seva mort. Això m'ho va contar no fa gaires anys, un estiu, a Olot.

4.—INAUGURACIÓ DE LA SALA GRAN

La inauguració de la Sala Gran fou una festa admirable d'entusiasme, com mai no se n'havia fet a Barcelona.

La va inaugurar, aquella esplèndida sala, la Infanta donya Pau, aquella tarda famosa en què tota la intelligència, l'elegància i la riquesa, i totes les persones oficials eren allí, embadalides davant els Villegas, Pradilles, Palmaroli, Barbudo, Tusquets, Baldomer Galofre, Enric Serra, Simon Gómez, Mas i Fontdevila, Vayreda, Martí Alsina, Urgell, Armet, etc., etc. L'espectacle fou magnífic. El Capità General don Ramon Blanco va curar amb tot fervor de

donar a la festa un esplendor brillant. Eren esplendents els uniformes, i la més seriosa etiqueta. Van enviar la millor banda militar per engrandir tan gran acte. El carrer Petritxol va quedar tancat per la gran gernació elegant que entrava i sortia. La Infanta donya Pau estava entusiasmada, i el General Blanco l'acompanyava d'ací d'allà, fent-li remarcar la bellesa de cada quadro. La major part d'obres foren adquirides. La Infanta va comprar un quadro d'en Mas i Fontdevila.

Tothom estava encantat, no ens pensàvem que a Barcelona es dignifiqués l'art amb tanta cortesia.

Els barcelonins no hem d'oblidar el Marquès de Peñaplata (General Blanco), que fou un gran admirador de Barcelona i també un benefactor. Ell va activar la desaparició de la Ciutadella a favor de la Ciutat, i va tenir el talent clarividient, que només podien servir per jardins aquells grans terrenys, sense els quals i amb la servitud a favor de Barcelona, ja no existiria l'actual formosíssim parc, esbargiment de

la classe humil. Per cert, que no es comprèn l'antipatia que hi té la classe alta de la societat.

Hi ha hagut, sí, temptatives de convertir-lo en solars, i també de mutilar-lo; però per ara no s'ha pogut fer semblant atzagaiada. En una ciutat com és Barcelona, on no s'ha pensat en cap esbargiment com hi ha en qualsevol ciutat de tercer ordre d'Espanya i França, estem condemnats a no poder esplaïar-nos sota arbres prop de casa, i a destinar pels arbres llocs lluny i cars d'anar-hi. Déu faci que la generació jove l'estimi aquest lloc tan ple de llum, de formosos i grossíssims arbres, i que puguin gaudir l'esperit admirant tantes flors precioses com hi ha en els parterres catifats amb aquella herba d'un verd tan exquisit. Té la categoria, el nostre parc, de jardí ja vell. ¿I no és això el seu més gran valor, l'ésser patinat per cinquanta anys, ja passats?

5. — ENRIC SERRA, PINTOR

Després d'aquella gran festa ¡quin pervindre més afalagador per a nosaltres els artistes! L'art dels catalans estava aleshores a una alçada considerable. En Baldomer Galofre festejat per tota Itàlia, obsequiat i enlairat en un pedestal innegable. Enric Serra atrafegat amb grans creus i encàrrecs de tota Espanya, Anglaterra i Amèrica, amb un aire o *pose* de gran artista, de diplomàtic i banquer; per cert que fou l'home més mimat de la Cort. El seu caràcter hi ajudava principalment, i va considerar que el fi de l'art era fer molts diners i despesar-los per a tenir la més gran representació social; i ho va lograr. El seu taller fou visitat per la gent més alta i selecta d'Europa, i en dia de visita els cotxes luxosos dels seus amics eren innumbrables, quasi ocupaven tot el gran carrer on vivia. Res d'inquietuds d'art, de defalliment d'esperit; anava a la seva. Era un home molt simpàtic, molt humà, amb una gran

pràctica per a endevinar on tenia de fer un gran negoci. Em contava un deixeble seu, pintor avui notabilíssim, que una vegada, trobant-se en una gran festa a casa en Serra, de sobte va dir a la seva senyora que li preparés l'equipatge per anar al Tirol; la senyora admirada perquè era època invernal, no va poder convèncer-lo del contrari. Doncs va marxar, i va resultar que va fer una gran venda, de cinquanta mil lires (llavors or), a un senyor nordamericà. Cal notar que sabia perfectament les llengües anglesa, alemanya i francesa. Amb aquests tres elements ja en tenia prou per a convèncer que la seva obra era excellent.

Va morir durant la gran guerra, després de veure que amb aquell tan gran aldarull van minvar els grans encàrrecs d'aquelles nacions tan poderoses.

Totes aquelles fantasies em varen enlluernar, però em varen resignar a conrear el nostre art amb molta més modèstia que aquells colossos de l'art de llavors.

En Parés, en la renovació de la seva sala gran, esplèndida, va donar grans es-

perances als artistes, i tots ens vàrem afixar a donar-li l'esplendor amb les nostres obres, i les exposicions setmanals foren sempre molt visitades, atraïent l'*élite* de la intel·lectualitat de Barcelona.

Allò interessant de la casa Parés fou la penya que s'hi va formar, i que va ésser un caliu per a conservar la vida d'art de Barcelona.

Les exposicions d'avantguarda d'en Cases i Rusiñol, portaven de París aquells grisos cèlebres que varen revolucionar la joventut.

6. — LA PENYA DE CAN PARÉS

Es va formar, a la sala petita, una gran penya a la qual pintors, escultors, literats, crítics, músics, actors, metges, advocats, comerciants, etc., en fi, tot el millor de Barcelona, van portar llur gra de blat per a fecunditzar aquell ambient d'art, que havia de fer créixer una ideologia molt pròpia de la terra.

De la penya íntima van sortir els moments més interessants d'aquella casa. Tots els nostres ideals els vàrem portar allí: Art, Religió, Política... Vàrem discutir amb tota l'ànima. Naturalment, l'art hi va tenir sempre la supremacia, i les polèmiques foren acalorades i també molt divertides, puix que l'enginy dels tertulians era d'una vivesa extraordinària.

Era cap al vespre, a les set, a l'hivern, que s'hi reunien en Modest Urgell, en Brull, en Graner, l'Albert Llanas, Josep Maria Pascual, Roca i Roca, Cusí, Tamburini i jo. Va durar aquella segona reunió de l'any 1902 fins a l'any 1914, extingint-se després absolutament. En aquells vint-i-cinc anys es va discutir tot, s'hi va riure molt, s'hi van desenrotllar les passions naturals entre els artistes, triomfs, caigudes, enveges, crítiques i xafarderies. El més rar és que hagués durat tant. No es va renovar gaire; érem mal vistos en els altres centres i ens deien «La penya del safareig». La mort va curar de simplificar, a poc a poc, la reunió. Sols l'Urgell no

va deixar a en Parés i es va quedar sol dintre aquella sala gran, trista, sense vida, amb esgarrifança funerària, que els Maragall han renovat amb tanta esplendidesa.

7. — EL SENYOR PARÉS I JO

Jo vaig conèixer a en Parés per allà l'any 1882; era jo molt jovenet, ell era jove gran, en la força de la primera joventut. Alt, amb patilles negres, feia molt respecte, i jo era un infeliç xicot davant d'un senyoràs que es donava tanta importància, com si jo fos una mosca o mosquit impertinent.

El seu pare fou d'aquells industrials treballadors i econòmics que a força d'estalviar i mortificar-se, deixen una fortuna; i en Parés va poder gaudir d'una posició molt acomodada.

Era soci de l'Eqüestre, no sé si muntava a cavall, però ho semblava; era, com deia en Vilumara, un *joven brillante*, amb moltes amistats; la Sala i botiga eren un

entreteniment per ell, i, és clar, no van tenir mai aquell atractiu o acció de les coses vives: va néixer morta aquella sala, no en va treure el partit que, amb afecció a les arts (que no entenia, que no va entendre mai), amb la circumstància d'ésser sol a Barcelona, sense cap competidor, i amb diners sobrants per emprendre negocis d'art, hauria no solament estat un camí per nosaltres a animar-nos i encoratjar-nos, i per consegüent formar un grup selecte de l'art català, sinó que també hauria centuplicat la seva fortuna. Aquell home tan fred, glaçat, va ésser sempre la nostra desesperació; era el pessimisme que caminava, no tenia cap illusió ni solució, ni cap entusiasme en res; allò de no fer mai cap atzagaiada i «qui dia passa any empeny», el va portar a un aïllament lamentable, i va perdre quasi totes les seves amistats. No se'n va cuidar, de nosaltres.

Em recorda això, aquell admirable llibre de la Víctor Català, *Solitud*. Aquella dona tot ideal, tot illusió, tot amor, al costat del seu home bo, correcte, però d'una

fredor desesperant, que no sentia l'amor, d'una indiferència per les coses vives que la martiritzava, i que en aquell viatge per les muntanyes, desesperada, trobà aquell pastor, i ella s'enamora i per desgràcia no pot lliurar-s'hi tampoc per manca d'acció fisiològica, perquè era vell ja. Quin últim sofriment el d'aquell esperit tan adorable! Quina dissort per culpa de l'absència de l'incentiu natural en éssers anormals, que destrueixen la vida de tots els que estan al seu costat! Era l'últim desengany.

Quina llosa per aquell cos curull d'amor i de desigs!

Quina novella més admirable! És un diamant!

8. — MODEST URGELL

Modest Urgell fou l'ànima d'aquella reunió de pintors. Tenia una dialèctica enorme; no la va aprofitar per enlairar-se a un pedestal, que se'l mereixia; fou massa sincer, tot i no semblar-ho.

Fou en tota ocasió el que eren els homes eminents : fou sempre presidenciable en tota reunió a la qual assistís, i tot seguit la seva conversa matisada sempre d'anècdotes interessants, casos graciosos, xistos inesperats, i sobretot d'una rèplica en tot el que se li deia, que ens deixava confosos amb les seves solucions. Era molt amic amb els amics, i molt enemic amb l'enemic. La seva figura era d'una originalitat que es destacava a tot arreu ; qui l'havia vist i tractat una vegada, mai més no se n'oblidava. Era fill del romanticisme, i els artistes d'aquelles èpoques no van poder deixar mai aquella fesomia de la seva època. El que es va abillar amb les despulles i últimes relíquies d'en Larra, sempre se'n va recordar. Com ell, es vantava d'haver vestit el frac de color, guarnit de botons d'or, i aquelles corbates enroscades al coll, i haver-se cobert amb el capell de copa, que no va deixar fins molt tard. Jo el vaig veure moltes vegades, amb correctíssima levita i barret lluent. Era una època més senyora, i després se'n planyia,

i sempre va tenir una enyorança del passat. Era un home interessantíssim quan ens parlava de Girona: vista per ell era una joia. Ell li va donar fort interès, amb la seva imaginació, exornant episodis vulgars, convertint-los en intensos quan els expressava amb tot l'art que posseïa. Sense grans recursos, tenint els pocs que tenia, eren prou per haver commogut una generació amb els seus cementiris de la comarca de l'Empordà, a l'hora de cap al tard. Aquell poblet que se'n diu Ultramort! Va ésser un tema de la seva conversa que va durar més de trenta anys. No sé com s'ho feia, però entretenint-nos amb futeses, mai no se'ns feia tard en escoltar-lo; i tant era el seu encís, que fins a les deu de la nit no sortíem de can Parés, amb angúnia de les nostres famílies.

Modest Urgell

Nonell i les seves *models*

9. — EN BRULL

En Brull va ésser el contrincant a tot el que l'Urgell manifestava, i les discussions foren aferrisades en pintura, literatura i sobretot en teatre; aquest va ésser un repertori que no es va acabar mai.

Ja se sabia, tota conversa havia de tenir un poquet de teatre, i en aquella època tothom en parlava més que no pas ara.

Triomfaven emotius drames de l'Eche-garay. En Pitarra era ja a les seves acaballes, i el teatre castellà ho abassegava tot. Caldria que jo tingués una gran memòria, que no tinc, per explicar com l'Urgell descrivia els autors i actors dramàtics i amb quina mestria ho feia. El seu amic Pitarra fou per ell una fita en l'història del teatre; sempre el va defensar, però així i tot va sentir una admiració per l'Eche-garay.

El Puño de la Espada interpretat per en Calvo, *El Gran Galeoto* i *Locura y San-tidad* per en Vico, van ocasionar discus-

sions amb en Brull que l'atacava amb hàbil estratègia, i com que coneixia els clàssics a fons, tocava a l'Urgell el perdre, quasi sempre.

10. — EL GENI I EL TALENT

La cultura de l'Urgell era molt exigua; era de l'època dels genis, i en Brull no hi creia. Era d'aquella escola segons la qual els genis sortien com els bolets; no calia estudiar per a donar meravelles: havia de sortir tot espontani.

En Llanes, que estava sempre d'acord amb l'Urgell en aquests assumptes, deia que el geni era el pa fet sense farina i el talent era el pa fet amb farina. Aquesta afirmació tan poca-solta va ocasionar llargues discussions. En Brull negava la definició del geni com a fill del romanticisme francès i li deia que Bufon afirmava que el geni és el gran talent, amb treball i paciència.

Quina heretgia, fills meus! I, és clar, no es van entendre mai. En Dumas fill l'aclaparava amb *La Dama de les Camèlies* i deia que era el melodrama que admirava més; l'havia fet plorar com a quasi tota aquella generació dels nostres pares. En música, només la *Traviata* entusiasmava en Llanes.

Així es passaven les vetllades a can Parés amenitzades sempre amb xistos i grans rialles.

11. — EL TEATRE: ROMEA, IBSEN, MAETERLINK

Les discussions teatrals havien arribat a termes fantàstics. L'Urgell en la seva joventut havia estat un gran aficionat al teatre, i representava drama en les alcoves, convertides en escenari, de les cases de la vella Barcelona. A Gràcia també havia sortit en alguns teatres d'algun Casino. Havia tingut sempre una veritable

passió per ésser actor i deia que era el que més li agradava al món. La pintura era secundària al costat del teatre.

El seu ídol, com a actor, fou Julià Romea; era el superactor espanyol, que Espanya havia tingut la sort de posseir. Elegància, distinció suprema, gènit, figura formosa, atracció irresistible, veu sonora i talent mundà com ningú. Sempre ens contava la interpretació de com un personatge guerrer tirava a terra la bossa de diners en no sé quin drama històric, i que el públic quedava esporuguit, embadalit durant molt de temps. El més mínim detall i la més insignificant acció atreia l'aplaudiment unànime del públic. Sempre ens recordava com representava aquell vellet que en una comèdia posava la gàbia dels ocells a la paret; tot el públic s'aixecava dels seients amb entusiasme delirant; i ell, cada dia ho feia diferent. No n'hi va haver cap més d'actor com en Julià Romea, ni a Espanya, ni a la resta del món. Passats ja alguns anys, i encara la penya era viva i vibrant, el teatre de l'Echegaray era ja

a les seves acaballes. En Calvo i en Vico el defensaven encara matisant aquells drames i comèdies de la gran societat madril lenya, amb una emoció que exaltava el públic; però... s'acabava. Del Nord d'Europa, Ibsen i Hauptman transformaven l'escena cap a un caire misteriós, amb problemes socials. El cap vencia el cor i l'emoció, l'exaltació s'acabava, i és clar, l'Urgell va quedar vençut i en Brull, amb més cultura, vencedor. Però l'Urgell no es va donar, i amb tota traça heus aquí que es lligà a Maeterlink, aquell gran escriptor i dramaturg belga, aquell art del gran dubte i misteri, aquelles visions de l'altre món. Com l'anell al dit s'hi lliura, i en Brull hi riu bojament, junt amb l'Enric Gómez, gravador i germà del pintor Simon. En Caselles també se'n va assabentar, però de lluny, amb la sornaguera més fenomenal i descarada que jo he vist.

De Maeterlink van sortir petites peces d'un acte. Tot eren misteris, fins en la pintura de l'Urgell; els quadros els titulava *Nada, Siempre, Lo mismo, Ultramort.*

Com que pintava més bé que no escrivia, aquesta evolució el va afinar d'una manera extraordinària sense que ell se n'adonés. Quines harmonies més seductores aquelles platges grises de color de perla, inventades, de pura imaginació, que encara ara surten fent les delícies de molts! Cal fer avinent que quan tenia aquestes cabòries era ja vell i a l'edat del reuma en què l'home perd l'energia.

12. — «LLUNY DELS ULLS I PROP DEL COR»

L'Urgell va voler fer per últim un gran drama, i amb la nostra col·laboració, que sempre la demanava a la penya, tocant i retocant, amb en Llanes al costat i sempre alerta, el va acabar, però no sabia quin títol donar-li: busca que buscaràs, a tots ens ho demanava, fins que en Riquer li va endevinar, donant-li el títol *Lluny dels ulls i prop del cor*. És una obra d'allò més moral que es pugui escriure. El més

a propòsit per a un teatre de joventuts catòliques i parroquials. Es va estrenar al Teatre Principal amb molt d'èxit i molts plors del públic, perquè és el seu tema uns fills molt desvergonyits que maten a disgustos la seva mare, i tot fet amb gran emoció, tallat a l'estil de l'Echegaray. En va quedar molt content i molt esperançat pel teatre; la pintura era de banda per ell, sense gran interès.

L'únic que l'havia preocupat de vegades era que volia fer un drama o comèdia de tema heterodox o herètic, pel qual volia soroll i, és clar, guanyar diners. Ens deia que li agradaria que el posessin a l'*Indice*, que el prohibissin: per allò que el privat és desitjat. Quin negoci! No ho va saber fer. Per què?, ens deia: «Perquè a vostè no l'han preocupat mai els problemes religiosos, ni els coneix, i generalment les obres de rebel·lió contra els dogmes solen ésser filles de l'estudi, del dubte; i les immorals, també són recerques psicològiques, filles també de l'estudi.» No n'era de la pasta de preocupacions,

sinó que era com la papellona que xucla momentàniament el suc de flors diferents. Les seves comedietes es van representar en teatrets de les comarques fins que es van apagar com un llum. Ningú ara no en té esment! Sols quedà el pintor.

13. — JOAQUIM VAYREDA

El coneixia de vista aquí a Barcelona, i l'admirava com el més gran pintor; els meus disegs foren aleshores d'anar a Olot a conèixer-lo personalment, i a admirar aquella natura tan formosament interpretada pel mestre. Efectivament, al juliol de l'any 1885 vaig anar a Olot, fent un d'aquells viatges tan pintorescos d'aquelles èpoques tan endarrerides comparades a les d'ara, i en les quals, sens dubte, els viatges feien més illusió que no ara, tan ràpids i còmodes. El viatge a Olot era complicat. Havíem de sortir de Barcelona a les cinc de la matinada per arribar-hi

a les set de la tarda; unes quinze hores que ara són quatre o cinc, i es podrà fer en quatre, escasses, quan es perfeccioni més l'electricitat dels trens del Nord. Re-
noi, quina illusió em va fer aquell viatge! Com si fos anar a la terra de promissió! L'arribada a Girona fou una de les més superbes visions que mai he vist. Tenia vint anys. Aquella època en què el cor és tot verge i no s'ha malmès encara per les batzegades de la vida, i els sentiments tenien la puresa de l'aigua brollada de les muntanyes. Si l'home no perdés aquell tresor, la terra seria el cel, sens dubte. Vista la catedral i el més important de l'esplèndida ciutat pels artistes, després d'haver dinat a la típica Fonda dels Italians, a la Plaça del Vi s'esperava la famosa diligència, i vaig preferir anar a la baca per a gosar amb més fruïció d'aquella natura tan somniada, perquè en sortir de Girona tot el viatge és d'una magnificència extraordinària. Banyoles, Besalú sobretot, que mereixeria un llibre a part, Argelaguer, Castellfullit... fins a Olot. En aques-

ta vila s'entrava per un portal enmig de dues torres, anomenat de Martínez Campos, restes de la guerra civil en la qual Olot fou centre d'operacions militars dels dos bàndols i per consegüent un desfet de desgràcies. Encara era amurallada aquella vila d'Olot, i s'hi veien els esvorancs de les bales de les dites lluites i combats fratricides.

14. — A OLOT

Recomanat a un gran senyor notable, don Francesc de la Trinxeria, em varen instal·lar a una pensió molt típica que es deia a can Campana, hostel camperol amb un tracte de família el més filial que es pugui concebre. Eren persones molt honorables, i els artistes que ens hi estatjàvem vàrem ésser tots molts estimats. Quins temps! I quina impressió em va fer l'endemà a bon matí tots aquells bassals de la Moixina, verge completament de reformes! Batet, el Corp, La Fageda, Santa Magdalena,

Cuní, les Feixes, els Firals, Verntallat, ara tot tallat, eren boscúries impenetrables, un veritable paradís. Els xaragalls de l'aigua de les deus de la Moixina es ficaven dintre els prats plens a curull de les més exquisides flors bosquetanes. I aquelles cases de pagesia tan típiques i tan precioses, que no es comprèn com encara existeixen, tan primitives ! És que els seus propietaris són cultes per a comprendre que s'han de conservar ; són joies de la tradició. Allò era formós. Tota la comarca d'Olot era emboscada amb arbres centenaris i els dintres dels boscos semblaven interiors de catedrals : tant era el silenci majestuós i el benestar que s'hi trobava.

Hi plovia més a Olot, aleshores ! Cada dia de dotze a dues feia una tempesta que regava la comarca durant més de dos mesos : s'apaivagava a últims d'agost per tornar-hi a l'octubre amb llevants que duraven més de quinze dies, i excuso dir que la natura hi guanyava d'una manera gran, perquè al setembre ja es matisaven aquelles mates tan espesses de roures, amb fi-

nors tardorals exquisides. I això enquadrat amb cels d'una bellesa colossal de color, que és impossible de descriure, i que acabaven de donar un complement a aquells panorames els més esplèndids que un pugui imaginar. Qui ha vist Olot del 85 al 95, i el veu ara! Quina angúnia fa veure com cada any falten a la comarca grans boscos tallats a l'hivern, i com ara les muntanyes són clapades totes de tous de terra, fins que siguin totes pelades arreu, com Santa Magdalena, Verntallat i Batet i ja totes, menys Ravaxinch, que per ara es salva de la destrucció.

A en Vayreda el vaig conèixer dintre aquest ambient, i per cert, ja desinteressat de la pintura.

El negoci de la fàbrica de sants el tenia absorbit com al seu germà Marian. Amb la seva bondat i amabilitat que ara ha desaparegut en les persones, em va rebre disposat a servir-me en tot. Em va convidar a anar al seu taller construït a les golfes de la casa pairal, on veiérem restes de les seves campanyes pictòriques. Un gran qua-

dro «Ruth i Booz», un camp de blat i rostoll amb figures de gran impressió, i quadros i quadrets tots amb aquell esperit tan exquisit de tal mestre. Era el pintor més ben situat per a poder fer una obra definitiva, perquè l'escenari era esplèndid.

Hem tingut la preocupació que Catalunya o Barcelona són centre d'art. I no ho són, perquè, degut a causes que són llargues de contar, a la més petita contrarietat que el bloc que diríem d'economia sofreix, les arts de sobte queden ofegades i l'artista es queda sense venda. I això va passar a en Vayreda i a altres artistes d'aleshores. Un crac financer a Barcelona va destruir tota aquella petita família d'*amateurs* que es varen crear a can Parés. Tornà, doncs, en Vayreda al món dels negocis, dels quals per desgràcia n'havia estat la víctima.

Pintava per entretenir-se, sense aquell calor de «Les primeres calces» i els quadros de Verntallat i els fajols tan solemnement formosos, fets amb una flama i vigor encès.

Naturalment, l'anada d'altres pintors a Olot el varen estimular a reprendre la seva tasca pictòrica, i llavors ens vàrem fer càrrec del que era Vayreda davant la natura, de com la interpretava. Amb quina visió més distingida veia la natura! L'acariciava i d'aquella amor per ella en sortia la seva obra tan lírica i tan elevada de concepte. Aquells conjunts tan ràpids i tan concentrats que ara admirem de tant en tant en exposicions i subhastes, els feia amb una facilitat prodigiosa, singular, i quasi tots els acabava allà dins el taller, i els millorava meravellosament. Per coincidència amb en Corot, que també ho feia, no concebé que un quadret de més de dos pams es pogués acabar directament. El temps cada dia canvia!

Així el vaig seguir durant set o vuit anys, fins que va morir sobtadament d'una afecció de cor, d'aquell cor treballat i maltractat durant els últims anys amb els grans disgustos que li varen proporcionar els negocis.

Jo he viscut encantat d'Olot. La societat olotina d'aquell temps, com la d'ara, fou d'una bondat extraordinària. No vol dir mai que l'ésser senyor es degui al vestit elegant i a la frivolitat de la ciutat. L'ésser senyor o cavaller és complir els manaments de la llei de Déu, i aquells senyors d'Olot els compleixen, i bo i no anant perfumats d'essències artificials, tenien l'essència de la virtut.

Enlloc no he estat tan ben rebut i estimat com a Olot; hi he tingut i hi tinc encara, grans amics. El que em desplaia enguany és una transformació de l'esperit típic i tradicional cap a una modernitat molt lletja i antipàtica. Aquell Pla de Llacs, i aquell Fluvià, han desaparegut. Aquell riu, com en va emocionar! Era deliciós aquell misteri d'aquells llots enmig d'aquells pollancres ajaguts i que es miren com si s'emmirallessin en aquella aigua tan rica de colors. Quan no existia el pontet per anar a Santa Pau, s'hi passava per unes passeres; mirant a Santa Magdalena, a la dreta, una pujada portava al

Prat de les Móres, centre de delícies infinites; i més a la dreta, aquells camps de blat al juny i aquells famosos feixals de setembre, eren com riques catifes per entrar a la vila. I cap al tard, pels camins s'hi passejaven sempre parelles d'enamorats, i també aquell ramadet de xais que solien passar a l'hora baixa per tots els viaranyes solitaris. De lluny, a l'estiu, es sentia la tenora des de Sant Roc o des de la Xatona, embolcallant el cor de felicitat. Quins temps més envejables! Que no ho són els d'ara, aquells! Quina dolçor de la vida! La fageda d'en Jordà, la vaig veure quasi sencera. En tinc encara estudis de grans faigs, restes d'una tallada que es féu passada la guerra carlina; no va ésser llavors, tan mutilada com l'última; ara no queda res del que era. Allò era un temple de recolliment; aquella quietud commovia; d'aquell roquissam avellutat en sortien columnes semblants a marbre clapejades de grocs de molsa, d'una verdor viva; i de les branques dels faigs en sortien aquelles fulles, que un alè d'aire, el

més prim, les fa tremolar contínuament.

Tenia per company un pobret mosso del «Casino Olotense», que per la seva salut m'acompanyava sempre a fora i a la Fageda; es deia Xarop. Dues temporades em va acompanyar. Va morir tísic. Era un àngel que de segur és al cel. El vaig plorar per la bondat i la *llàvia* contínua amb què m'entretenia.

És la comarca d'Olot ben a propòsit d'aquestes petites excursions solitàries, en les quals l'esperit s'esplaia, i fa mirar les coses més de teules amunt que no pas d'avall. Don Joaquim Vayreda ens obsequià amb una estada a la seva finca de Torre de Vianya, lloc formosíssim; hi havia tota la família, i excuso dir els dies feliços que foren per a mi estar al costat d'ells.

És l'única vegada que varen veure al nostre gran amic entrenat en la tasca de la pintura. Treballà apassionat: no era aquell senyor retret i absort com solíem veure'l a Olot. Va organitzar plans per al pervindre, estudis de roures per un gran quadro, estudis de blat per el «Ruth i

Booz». Xistos cap al tard divertidíssims, i sobretot com parlava d'en Pep Berga, i quan se les havia amb en Joan Deu: allò era morir-se de riure, perquè de graciós n'era de debò quan estava en la intimitat. Tenia una gran observació de tot i endevinava el punt just i irònic de les persones i de les coses.

15. — MARIAN VAYREDA

En Marian era al revés: decidit, polític, lluitador, i molt bon pintor, i va deixar la pintura pel negoci de la fàbrica de sants. Això no obstant, era molt Vayreda, cavillós, reservat, però molt bon amic, lleial i boníssima persona; però, al revés de don Joaquim, quan li parlaven d'en Deu s'enfutismava de debò. Una vegada em contava que havia estat a punt d'agafar-lo als voltants d'Olot, i deia que si l'hagués agafat només hauria servit per botifarres, la seva carn maleïda; és clar no ho hauria fet, perquè era incapaç. Havia lluitat a

la guerra carlina, precisament per a venjar tantes malifetes d'aquells *cipayos* o republicans manats per en Deu, pels quals tot-hom tremolava quan entraven a Olot. Havia estat ajudant del *cabecilla* Savalls, i pel seu més admirable llibre que va escriure, *Records de la darrera carlinada*, hom pot fer-se càrrec de tot aquell aldarull de quatre anys, que tanta sang va vessar, per l'estupidesa de quin era el més legítim rei. És un llibre admirable literàriament i artísticament: quan es fica a la fageda malalt i ple de febre, rendit i derrotat, és un poema; quan descriu aquell somni paorós enmig d'aquells faigs centenaris plens d'arugues enormes i molsoses, respirant aquella humitat palúdica, és una pàgina d'art indescriptible. Només ho pot fer un pintor poeta. I l'esquadró de la mort, aquella cavalleria desfeta, sense armament, fugitiva i destruïda, que entra en aquell poble de muntanya a la nit amb el capità *tieso*, escardalenc, afamat, vestit amb roba espellifada sobre un cavall que no podia caminar i d'aparença grassa, però defallit

per l'asma, que quasi totes aquelles bèsties en tenien. Per força s'havia de ficar i amagar enmig d'aquelles afraus del Tord i Collsacabra, perquè les columnes del Govern, fresques sempre i amb veritable organització militar, tenien pressa per acabar la carlinada i expulsar els escamots que encara no havien caigut presoners o no eren escapats a França. És un llibre d'una tristesa pregon, d'un desengany enorme per tantes energies perdudes per res, per voler implantar un sistema que els temps ja havien liquidat. En tres grans episodis es basa el llibre, que són: l'acció de Prats de Llusanès, la retirada d'en Savalls, en el setge de Puigcerdà, i la seva odissea, perdut des de Berga fins a les muntanyes d'Olot, ferit, anant de casa en casa, fugitiu, mal cuidat, amagat per no caure presoner i ésser enviat a Cuba, fent-se escàpol per miracle. El primer episodi ens el contà a Vianya. Els èxits de les partides carlines eren provocats pel Govern, i van anar creixent sense saber-se per què, però sense organització, fins que a Madrid varen

dir prou. De Barcelona va sortir una forta columna manada pel general Esteve, molt ben equipada, amb molta artilleria i molt poca cavalleria, quasi gens, perquè en aquells indrets de Prat de Llussanès feia nosa; i els carlins en tenien molta més per fer el fatxenda que no pas per utilitat. Va ésser una derrota pels carlins fenomenal, i en Marian ens contava que com a mosques els van destruir amb tota aquella cavalleria que no va poder maniobrar, i com van desfer en els revols de la carretera una fugida que havia d'ésser obstruïda per les forces del Govern. En Marian va salvar la vida i la persona per miracle i quasi tota la columna carlina va caure presonera. Amb quina passió ens ho contava! Deu fer uns vuit anys, també en Bet de l'Abella, d'Aiguafreda, *cabecilla* carlí, em contava el desastre, i realment va ésser el principi de la fi de la carlinada.

Com que en Marian era ajudant d'en Savalls, d'anècdotes d'aquest *cabecilla* en contava moltes, gracioses les més, puix que en Savalls no era tan mal home com deien,

i si va fer alguna atrocitat (que en totes les guerres se'n fan), van ésser motivades, i és clar, la maledicència de l'opinió contrària, més poderosa, desacreditava sempre la facció. Era un home, en Savalls, campetxano, al mateix temps autoritari (cosa natural), i hàbil guerriller basat sempre en el sentit comú. «Ah, carai, deia, quan em treguin d'Olot ja em ploraran, a fe!» Perquè mentre hi sojornava, en Savalls, en aquella vila sempre va ésser festa major, amb sardanes i balls, amb un ordre perfecte, sense raons.

Quan van entrar les forces lleials del Govern, fills de Déu!, el *Fijo de Ceuta* amb tots de presidaris, ja varen curar de netejar de gallines tots els corrals i galliners, i les noies amagades no sortien de casa.

A don Francesc de la Trinxeria, alcalde d'Olot, li varen exigir sota pena d'ésser afusellat de seguida, cinquanta mil duros. El pobre senyor va ésser tanta la impressió que va tenir, que mentre va viure va estar sempre malalt de malaltia inguarible.

I quan ens contava la fi de la guerra a Catalunya, en Marian es commovia. Era amb en Savalls, com ajudant d'ell, prop de Puigcerdà preparant el setge d'aquesta vila, i el cabdill es divertia rostint perdius i tocant el botet per a caçar tords amb unes teles que tenia esteses. I un d'aquests dies d'esbargiment, en Marian va rebre un *parte* urgentíssim i amb altres oficials el comentaven en veu alta; en Savalls estava ajocat a punt de tirar les teles, i tocant el botet; va manar que se n'anessin, indignat que el destorbessin de semblant divertiment. Però l'emoció va ésser grossa quan el general va rebre la notícia que el general Durregaray, amb deu mil homes, anava a incorporar-se a les seves forces.

—Senyors, va dir, ara sí que estem perduts amb semblant auxili. ¿Com mantindrem aquesta gent afamada, sense recursos ni ells ni nosaltres, per organitzar-los i entrar en combat? La guerra a Catalunya ja és acabada, aquest és l'últim cop contundent que el Govern de Madrid ha

inferit al carlisme. Demà ens hem de retirar, i després fer el que convingui per a acabar.—

I efectivament, al cap de poc temps, després d'una sagnant acció el dia del Diu-menge de Rams, en 1875, al carrer Mont-olivet d'Olot, que va causar moltes des-gràcies, i amb les forces carlines com és natural fetes presoneres, en Martínez Campos i en Francesc Savalls varen acabar la guerra a l'Hostal de la Corda, a tres quilòmetres d'Olot.

D'aquest llibre que conta tot això és esgotada l'edició, i estic cansat de pregar a la família que el reediti, perquè s'exhaurirà de seguida; tant és l'interès, l'emoció pregoni i l'art amb què és escrit; a més perquè hom es complau en veure amb la psicologia que descriu l'ànima del que presencià, el fons dels aconteixements. Com a pintor que cura de descriure moments emocionants de la natura, quan deturava el cavall per a contemplar un cap al tard en aquells llocs tan admirables, i amb perill de quedar rerassagat de la co-

lumna. Estèticament, em deia que havia gaudit deliciosament.

Són dues morts, de les que he sentit més. Don Joaquim, molt delicat, un any abans de finir, estava trist, preocupat, sense el delit que dóna la salut; dies abans de morir ja va perdre el color de la cara; la pallidesa precursora de la mort, ja endevinava que havia d'acabar. Va tenir una reviscolada que ens va admirar: va projectar un quadro d'arbres florits molt ben començat, actualment al Museu Modern, i el vàrem encoratjar que el resolgués: l'endemà moria sobtadament.

A en Marian recordo com el vàrem anar a veure, en una clínica de Barcelona, amb don Miquel Malagrida, perquè l'havien d'operar d'una afecció al fetge. Com m'ho va agrair!

—Ningú, em va dir, cap company no ha vingut a veure'm, sinó tu.—

La seva malaltia li vingué de la guerra. Les privacions, el paludisme, les emocions i els desenganys van minar una naturalesa de si feble. Va morir a Olot,

havent complert amb tots els deures d'una vida honorable.

16. — EN DEU

A en Joan Deu sembla que el vegi ara. A can Campana hi venia cada dilluns, dia de mercat; assegut a una taula molt llarga, al davant meu i entre capellans; a un d'aquells capellans el va martiritzar un dia ficant-lo dintre una reixa que tapava la piscina baptismal, com si fos tapiat, i el pobre senyor era molt gras, no hi cabia, i, vulgues no vulgues, el va entaforar dintre.

Menjava i no deia res al capellà; es miraven de reüll amb en Deu; i aquesta escena es repetia cada dilluns, fent-nos riure a tots nosaltres. Seria llarg de contar el que va fer don Joan quan fou un dictador d'Olot: resolia assumptes difícils de resoldre en temps normals a causa de les intrigues burocràtiques, i amenaçava amb afusellar a tot individu que el volgués con-

tradir. Però, en molts sentits, fou molt útil.

En canvi, va fer moltes barrabassades en el sentit anticlerical; va fer cadellar una gosa dintre el sagrari de Sant Esteve; feia tirar al blanc, a les seves tropes, al colom de l'Esperit Sant, i tantes i tantes en va fer que va posar el terror i el pànic a tots els capellans del partit d'Olot; tant, que com deia en Marian Vayreda, els carlins i tots els seus aliats l'haurien trossejat com si fos carn de botifarra, si l'haguessin agafat. Tenia l'aspecte d'un home d'una rudesia feréstega, corpulent, amb una cara amistançada amb l'aire lliure, amb uns bigotis engomats, a tall de Napoleó III, abillat sense cap esma; mai no el varen veure polit ni amb les bótes cordades; això no obstant, se li veia que era net: en Savalls, era un *petimetre* al costat d'ell. Amb en Barrau ens hi vàrem divertir molt. Era un *bon enfant*, en la intimitat, i a tots els pintors ens va ésser simpàtic, perquè era del més xistós i divertit de la comarca.

És clar, tot Olot li va fer el buit; l'Olot

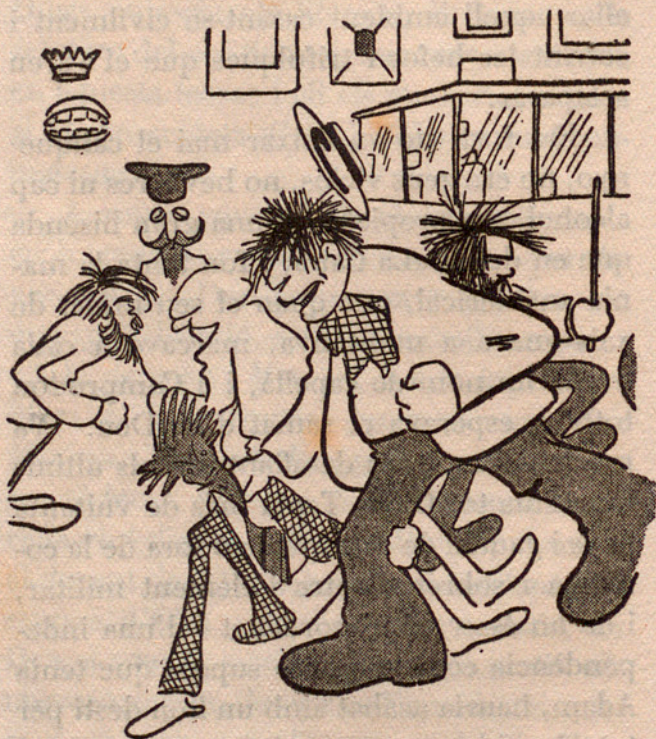
catòlic, les principals famílies. Però ell no es va arreconar mai, va fer front amb tota gosadia a tants grans enemics. Li quedà una part del partit liberal molt condicionada i un escamot de republicans. Quan pujaven els liberals, li donaven la *jefatura* del cos de bombers, entretenant-lo en aquesta tasca; i ell els maniobrava com si fossin soldats d'ell, i l'obeïen amb entusiasme.

A veure aquelles maniobres hi anava en Joaquim Vayreda amb nosaltres, per divertir-nos. Don Joan, convençut que era un cap de batalló, els manava militarment: «*A la derecha: Mar...*», «*A la izquierda: Mar...*», «*De frente, fuego de pelotón: Mar...*»). Tot això, fent pràctiques per apagar el foc. Això era abans d'anar a sopar cada vint dies, i la Música Municipal anava al davant de tots els bombers desfilant pels carrers d'Olot. Acabats els exercicis, en Deu ens venia a saludar, perquè sentia admiració per en Joaquim Vayreda, el qual es desfeia en compliments amb ell. Nosaltres acompanyàvem a don Joaquim co-

mentant i rient d'aquell simulacre tan tro-
nat de vida militar. En Martínez Campos
volia emportar-se en Deu a Cuba, de coro-
nel; però com que ell no era home de dis-
ciplina, va preferir quedar-se a Olot i des-
afiar aquell ambient casant-se civilment i
sofrint les befes i trifulques que el varen
aclaparar.

Era fort, no va deixar mai el calique-
nyo, no era gens viciós, no bevia res ni cap
alcohol, era propietari d'una gran hisenda
que en deien «La Cau», i fou tanta la ma-
nia anticlerical, que quan el seu ramat de
xais anava a muntanya, marcava a cada
ovella un nom de capellà, i a Camprodon
tothom esperava el ramat d'en Deu. Va
morir pobre, però desafiant fins els últims
moments tot Olot. Tenia més de vuitanta
anys i gaudia de consideració fora de la co-
marca i sobretot entre l'element militar,
i de no ésser tan desordenat i d'una inde-
pendència com la que se suposa que tenia
Adam, hauria acabat amb un bon destí per
tota la vida, sense angúnies, com no en
passà cap dels carlins que foren brigadiers,

o com el *cabecilla* Miret, que a més de militar, va especular en negocis i deixà una fortuna molt considerable a la seva família.

Platlicant sobre pintura, a can Parés

(Dibuix de Bagaria)

[Col. Partagàs]

17. — L'ESCOLA D'OTOT

Tots aquests episodis van passar en els primers anys de sojornar jo a Olot; després, a can Campana s'omplí de pintors de Barcelona. Va ésser Olot el Barbusé de Catalunya, i es va formar l'Escola d'Olot. Seria llarg comptar uns trenta anys ben complerts d'art pictòric, de política, i d'alegria. Tot el més selecte de Catalunya va anar a Olot a retre admiració a aquella natura, que encara que la mutilin, sempre és formosa. I encara que els corrents més moderns la vulguin menysprear, sempre reeixirà. És una qüestió en la qual el poder humà s'ha d'estrellar sempre: l'aire, la situació geogràfica i el clima, donen la bellesa. Aquests són els amos, i per això els olotins poden estar tranquils.

18. — EN NONELL A CAN PARÉS

Vaig veure'l de prop, i vaig ésser-ne molt amic, d'en Nonell. Quantes facècies no va passar fins que va triomfar del tot! Quants anys de desillusió, de lluites i de menyspreu va sofrir!...

Es va passar la vida entre el «Quatre Gats», a can Parés i, naturalment, molta part a París també. En acabar-se el «Quatre Gats», lloc de bullida de joventut i de discussions d'art, havent-hi passat per aquell cafè la joventut daurada d'aquella època: Picasso, Regoyos, Canals, Pitxot, etcètera, etcètera, tots aquests, com també en Nonell, varen fer cap a París, la Meca de l'Art, sens dubte, llavors, ara i sempre més.

Van passar alguns anys i la penya de can Parés no s'adormia: sobretot en Brull i jo. L'Urgell i els demés eren de l'època d'en Nuñez de Arce: encara no els feia ni fred ni calor el que passava a París.

L'Urgell es va clavar amb quatre claus a en Paul Laurens i encara ens contava aquell quadre on hi havia cinquanta o seixanta pallers, i que de mica en mica els amics els hi van fer treure de tres en tres fins que no en va quedar ni un. Va ésser, ens deia, el triomf pictòric més gran que va tenir en la seva vida d'art. El va titular *Nada*; em deia que li varen premiar. Mentre que en Brull i jo, en canvi, érem a París enmig d'aquella joia dels grans salons de la Nacional, dels impressionistes, dels grans prestigis: de Manet, de Toulouse-Lautrec, en fi d'aquella vibració de la vida d'art, i de tot. Quan em pregunten alguna vegada quina hauria estat la meua illusió més gran, sempre responc: —Haver nascut a París, amb talent, i res més. Ja n'hauria tingut prou.

Vam tornar a Barcelona, fins i tot en Nonell, sense haver tingut el valor de quedar-nos a París. Encara érem joves! Vam tornar a la penya cada nit, la qual ja anava matisant-se amb la grisalla de Casas i Rusiñol, amb conferències d'aquest pin-

tor-escriptor, i amb alguna Exposició Internacional que l'Ajuntament organitzava. En Nonell, isolat, sense un lloc d'expansió, va fer cap a can Parés, i la seva tertúlia la feia en l'avant-botiga, al taulell d'en Sebastià Junyer, empleat llavors a la casa, i amb un mosso que es deia Ribera que va aprendre a restaurar aquells «adefessis» comprats a Viena per en Parés, dels quals no en va llençar mai cap fins la fi de la casa. En Parés trobava pels recons, poc abans de plegar, aquells objectes entaforats i plens de pols i de porqueria de quaranta anys. En Ribera els repintava, i els dau-rava amb purpurina, i va tenir la sort de vendre'ls tots. Quin públic!

En Nonell a la fi va gosar ficar-se a la penya, essent rebut amb cert recel, perquè amb tota franquesa, deia que no eren de la seva colla. Allí va voler illustrar a tots amb les seves teories modernes: Cezanne, Toulouse Loutrec, els impressionistes! ¿Qui era capaç de convèncer l'Urgell, encastellat completament en la seva ideologia, tancada, sense fer cap conces-

sió? És clar, les discussions amb en Nonell van acabar de seguida amb passió. Quan parlava de les seves illusions, ocasionava a l'Urgell una son tan pregonada, que en Nonell podia estar tranquil. En Brull, amb la seva erudició ocasionava unes polèmiques veritablement interessants, i en Nonell, amb la seva ironia càustica, el desbancava de vegades; però no es podien veure. El mateix passava amb en Ricard Urgell, que no gosava ficar-se en la discussió i de lluny es reia d'en Nonell, el més gran enemic que va tenir i amb qui s'odiaven sense cap possible reconciliació. A l'altre món, de segur que no s'han reconciliat tampoc.

En Parés se n'anava a la sala gran quasi deserta a parlar amb alguna senyora. Recordo una vegada que Nonell i jo, que havíem acabat per ésser molt amics, estàvem sols a la porta de la sala gran, darrera una cortina, i escoltàvem una conferència que donava en Rusiñol. Eren les *Oracions*, de caire seriós i trist. Se sentia algun sanglot, qualque plor somort, i dominava

la foscor... Fins que de sobte, entra en Parés a la saleta, plorant. —¿ Què té Parés, què li passa?—Res, res; que mai no m'havia emocionat tant: igual que quan van morir els meus pares.—

Vam quedar sorpresos en Nonell i jo, rient per dintre. Quina gràcia ens va fer, veure aquell senyor Parés amb les llàgrimes als ulls, tan desconsolat, i també pensar que no en va tenir mai, de llàgrimes, a la vista de les liquidacions que ens presentava!...

En Nonell va decidir fer una gran exposició a la Sala Parés i aquest senyor va tenir el valor de cedir el local: naturalment, amb la condició que tots els marcs fossin de la casa. Es va anunciar amb molta anticipació, la penya l'esperava amb fruïció; en Nonell volia que fos una manifestació de l'art modern, i la joventut fruïa per veure aquelles gitanes que ara són admirades en les nostres colleccions... Però fou un desastre, i tan gros, que en Parés sempre arrufava el nas quan li parlaven d'aquella exposició. —No m'en parli—,

deia encara, després d'anys,—és el disbarat més gran que he fet en la meua vida.—

Quasi tota la penya va riure, d'aquesta exposició. Només se sentien rialles d'artistes. Un va proposar a en Vidal que decorés, amb aquells quadros, habitacions Lluís XV. —Ni fets més a propòsit—deia sornaguerament.

Un senyor va entrar picant a terra amb el seu bastó, i després d'haver mirat els quadros, es va encarar amb en Parés, vermell d'indignació, dient-li que mai més no posaria els peus a aquella sala mentre hi hagués aquelles porqueries, deshonra d'un establiment. I mentre se n'anava, cridava desaforat: —Què diran els Masrieras?... Què diran els Masrieras?...— Fins a mig carrer de Petritxol, encara se'l sentia dir indignat: —Què diran els Masrieras?...

Sortosament per en Nonell, aquell aldarull que semblava que l'havia d'aixafar, no el va aclaparar. Va fer més exposicions, va triomfar al Fayans Català, i ja veieu a quins preus es venen les seves te-

les. Fou l'home més serè i més convençut del seu art, i la seva defensa va ésser la ironia, arma que manejava amb gran destresa. Perquè el que es batia amb en Brull, i de vegades el deixava mut i sense resposta, ja podia cantar victòria!

Quina llàstima que morís! Perquè era un pintor que es neguitava per l'art; sempre vibrava. Recordo que volia transformar les seves gitanes a dimensions petites, a tall de Doumier, amb agrupaments de figures, i em deia que calia una preparació de dos i tres anys o més, per a poder presentar aquella transformació. Amb quina parsimònia i solidesa es prenia les coses de l'art!

Un tifus ràpid el va portar al cementiri, quan encara no tenia quaranta anys.

19. — EN LLUÍS GRANER

En Lluís Graner fou un element important de la penya. Té una biografia molt interessant en diversos conceptes.

Fa poc temps, l'any 1929, em trobava

a Mallorca, i un company meu em va anunciar la seva mort, puix que l'havia acompanyat al cementiri: un enterrament sense l'ostentació que segurament hauria tingut, si hagués mort abans d'anar a Amèrica. Llavors hauria estat d'aquells que encara se'n parla; tanta era la seva ponderació dintre aquell món. Igual que ara, si les coses van vent en popa als homes.

Després d'uns quinze anys d'emigració, ens vàrem trobar un dia a la Sala Parés, ja Maragall. El que em va sorprendre més, és que se'm va tirar al coll, i plorant, em va petonejar; i això cada vegada que em veia. I ho feia a tothom. Tots ens vàrem convèncer que aquella actitud no era normal, i que aquella intel·ligència estava malalta; i efectivament, en va donar proves a mesura que va passar el temps. Ja no es recordava de res: una afecció medullar el va convertir en un be-neit, plorant sempre que veia un amic. —Qui ets tu? Què t'estimo!— En fi, que va morir en un ambient en què ja quasi no el coneixia ningú de l'art.

És molt llarg de descriure una personalitat que va tenir un temps brillantíssim en tots conceptes, i que no se'n va aprofitar; perquè d'elements positius, no li'n varen faltar. Talent, empena personal, valer, amistats decidides, admiradors, perdó per faltes que havia comès, diners, i família, que l'adorava. Va tenir èxit al Saló de la Nacional, consideració, recompenses, una facilitat prodigiosa per a pintar en dos o tres dies un quadro de cinc metres, portar-lo a una Exposició i tenir un gran premi; va ésser el mimat de la crítica, obtingué vendes envejables en aquells temps de misèria i de bombes, que esclataven sovint a Barcelona. Fou empresari de cinemes i del Teatre Principal.

Era home de la més gran habilitat per a nedar en el mar de la vida. Quan li convenia cabussar-se, ho feia a la meravel·la i sortia després, sense que ningú no se n'adonés. Perquè se'n tenia de saber, de viure, entre l'Urgell, en Brull, i en Graner... perquè cadascun anava a la seva, sense compliments, simulant estimar-se i

sacrificar-se mútuament. Aquella vida daurada es va acabar, i en Graner va embarcar cap a Amèrica el dia més impensat, i des de l'Argentina fins el Canadà, va recorre aquell immens continent. Va estar-hi uns quinze anys, per venir a morir en la seva ciutat, que tant l'havia estimat. Tenia molt de talent, i de tant en tant es veu d'ell algun quadro magnífic, alguna figura admirablement dibuixada i construïda, i algun nu meravellós fet tot de conjunt, fresc i ple de flama. Tenia condicions per haver-se pogut enlairar a dins i fora d'Espanya. Era tanta l'estima que tenia a París, que no li calia enviar les obres amb puntualitat; era rebut sempre fora del reglament al Saló de la Nacional.

El deliri de grandesa va ésser la causa de la seva ruïna; els èxits fàcils degut al seu talent, les crítiques favorables, sobretot les d'en Casellas, i l'heretar una fortuna envejable, tot plegat, en aquells temps hauria estat una base admirable per a pintar amb tranquil·litat i millorar el seu art; però el va embogir la seva imaginació

exaltada, el seu temperament desordenat, i un dissortat optimisme va malmetre aquell talent, que altrament hauria donat molta de glòria a la nostra terra.

20. — LA «ARTÍSTICA I LITERÀRIA»

La Societat Artística i Literària de Catalunya la vàrem formar a can Parés l'Urgell, en Graner i jo, essent l'Urgell l'iniciador d'ella.

En fundar-se el Círcol de Sant Lluc, i les revifalles del Círcol Artístic atraïent molts de socis, va determinar a don Modest de crear una Societat d'artistes, però amb molts pocs pintors i amb homes d'altres activitats, com advocats, i sobretot financers perquè compressin quadros, escriptors castellans, i militars, però aquests havien d'ésser de coronels per amunt, és a dir, generals, i amb admissió tancada i amb boles negres i blanques per a l'elecció de socis.

Es va donar el cas que en Josep Maria Pascual, crític musical amic nostre i tertulià de la penya, i l'Albert Llanes, varen tenir bola negra i foren extingits de la societat. Es van indignar tant, que van fer córrer que no era una Societat d'Artistes, sinó una societat de coronels. En resum, l'amo era l'Urgell. Tothom s'ho va mirar de broma, i com una altra genialitat de l'Urgell, home que mentre va viure sempre va remenar el que li convenia. Ha estat una Societat que ha fet molt bones exposicions, amb elements valuosos en art, i ha donat un to a Barcelona i a Madrid.

A mi em van treure per indesitjable; era, i sóc encara, de la tarregada, i és clar, no em podia barrejar amb gent tan alta... Però en tinc molt bons records. Respecte de l'Urgell i la Societat, va passar un cas, un diumenge al matí d'aquells que el salonet era curull de pintors i aficionats coneguts tots de nosaltres. En Parés, ple de joia, lluint un medalló magnífic i una anella de corbata plena tota de brillants i

robins, sabata escotada, mitjons de seda de fantasia, presidia assegut la reunió, amb una cama creuada i espiant amb els *lentes* tota la multitud que omplia la sala gran: senyores elegants, i guapes sobretot, i algunes conegudes. Vam veure venir un senyor artista, escultor, que es deia Antoni Vilanova, germà del saineter, amb un amic seu, i de sobte va sortir l'Urgell, sense que ens n'adonéssim, i es va tirar sobre en Vilanova, el va tirar a terra i el va bufetejar. Tots vàrem quedar sorpresos, i de moment, passat el temps suficient perquè l'Urgell el cosís a bufetades, com és natural els vam descompartir, i llavors l'Urgell va acabar insultant a en Vilanova i el va desafiar. El pobre Vilanova va quedar tan atropellat que no va tenir esma ni de contestar a Urgell, i el vam portar a casa seva.

—Res, deia l'Urgell, tenia els nervis excitats i no he tingut més remei que desfogar-me amb aquest porc que tan mal m'ha fet.—

Tot havia estat degut a una intriga

d'una exposició del Palau de Belles Arts. En Vilanova que era, segons crec, de la Junta de Museus o del Jurat, va influir en la compra d'un quadre d'en B. Galofre, i és clar, va desmerèixer el quadre de l'Urgell.

En Brull va reptar l'Urgell per haver fet tal disbarat, perquè les bufetades s'han de saber donar i sobretot mirar a qui. —¿No veu que en Vilanova té tota la Junta de Museus darrera, i vostè sempre en serà la víctima? Ja se'n penedirà vostè.

I efectivament, així es va complir.

21. — LA DECADÈNCIA DE CAN PARÉS I LA MORT DE LA PENYA

Quasi tota la penya abans de la guerra gran havia desaparegut. La mort d'en Brull i d'en Llanes, la sortida d'en Graner, després la d'en Sans, en Cusí, en Roca i Roca... i aquell salonet va devenir desert. En Parés, avorrit de tanta soledat, va tras-

lladar el seu escriptori a la sala gran, i abrigat a l'hivern amb el paltó i una gorra, semblava que s'anés fonent, amb un fred inaguantable, i la sala gran cada dia era més morta... Qui la veia ara aquella sala gran i la comparava quan la va inaugurar la Infanta donya Pau! En Parés ja havia caducat, i per més esforços que volgués fer, era inútil. Féu moltes provatures abans de vendre la botiga: va donar una respallada a les parets, va adobar goteres i enrajolar el paviment; però ni amb això no va poder reeixir. Sols quedava l'últim contertuli: l'Urgell, amb illusions encara. Embolcallat amb la capa, a l'hivern, s'estava en un recó parlant encara de les seves comèdies; però l'Urgell ja havia passat també; no li quedava res de l'aurèola que havia gaudit tant de temps, i estava completament arreconat. A l'estiu se'l veia també a les tardes a can Parés, amb les bótes tretes, perquè era un home que sempre tenia calor, i tant era així, que un conegut dentista li va preguntar per què no portava la dentadura pos-

tissa que li havia fet: —Potser no li va bé?— Res d'això, li va respondre; no la porto perquè em fa calor.

En la seva torre de Sant Gervasi hi va conrear encara l'amor; va tenir per veïnes algunes d'aquelles senyores quasi guapes, amb les quals havia flirtejat per allà l'any 1880, atrotinades; i és clar, això el va re-viscolar, flirtejant novament. Allò no fou un idilli: foren tres o quatre. Però es va donar compte que eren plenes de xacres. Es va decantar de nou per una noia de vint-i-nou o trenta anys. Hi tenia dret, a tot això, perquè era vidu. Els amics li vàrem fer veure que aquelles relacions no li convenien. Podia ésser un *chantage*. Va renyir-hi. Quines il·lusions hi tenia!

Fins que en adonar-se'n que tenia vuitanta-tres o vuitanta-quatre anys, el sentit comú, que mai no l'havia abandonat, va girar la balança cap a la realitat, i tots ens en vam alegrar. Va morir sobtadament. Fou un home extraordinari.

En Parés es va veure perdut, i va tenir la gran pensada de vendre's la botiga al

senyor Maragall, qui realment l'ha transformada. Tota la vida intensa irradia arreu d'aquelles sales, i sobretot són una esperança pels artistes; no hi ha aquell fel en el cor que tenien els artistes, veient totes les portes tancades. Ara hi ha intelligència, treball assidu i difícil, braó i sobretot esperança per a endegar la vida de l'artista, en una nació en què encara no s'ha assolit assegurar la vida dels que sobresurten en les arts.

En Parés va morir, l'any 1926, de tristesa i amb la intelligència alterada per una malaltia greu i incurable. Tenia vuitanta anys. (Q. E. P. D.)

FI

TAULA

	<u>Pàgs.</u>
ADVERTIMENT	7

EL QUE HE VIST A CAN PARES

1.—Proemi	11
2.—La sala petita	12
3.—Neix el colleccionisme	16
4.—Inauguració de la sala gran	17
5.—Enric Serra, pintor	20
6.—La penya de can Parés	22
7.—El senyor Parés i jo	24
8.—Modest Urgell	26
9.—En Brull	29
10.—El geni i el talent	30
11.—El teatre: Romea, Ibsen, Maeterlink	31
12.—«Lluny dels ulls i prop del cor»	34
13.—Joaquim Vayreda	36
14.—A Olot	38
15.—Marian Vayreda	46
16.—En Deu	54
17.—L'escola d'Olot	59
18.—En Nonell a can Parés	60
19.—En Lluís Graner	66
20.—La «Artística i Literària»	70
21.—La decadència de can Parés i la mort de la penya	73

GRAVATS: *Modest Urgell i Nonell i les seves «models»*

CARICATURA: *Platicant sobre pintura, a can Parés*

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Biblioteques

1501178678

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DE BARCELONA

BIBLIOTECA Res. Mar.

REG. A.283 C²
07

SIG. 069/467.11.756a1

Preu: Ptes. 4